

Het ronde aulacomplex uit 1988 past mooi in de omgeving. In de kelder bevinden zich de warmtevatens met water waarmee de gebouwen op de Essenhof verwarmd worden.

Gebouwd voor de eeuwigheid

Bij begraafplaatsen en crematoria denk je aan verdriet, leed en rouw. Niet aan duurzaamheid. Bij begraafplaats en crematorium de Essenhof in Dordrecht waren ingrijpende aanpassingen nodig vanwege aangescherpte milieueisen en ruimtegebrek. Het ideale moment om duurzaamheid in alle aspecten van het bedrijf door te voeren.

Tekst: EGM Architecten, Foto's: EGM Architecten

Een metalen hek met goudkleurige elementen, op hun plaats gehouden door staaldraden, biedt toegang tot de Essenhof. Direct na de poort bevindt zich een open plein waar twee opvallende gebouwen omheen staan. Het oudste dateert uit 1988 en is in gebruik als aula, ontvangstcentrum en crematorium. Karakteristiek zijn de smalle rechthoekige ramen met zicht op de begraafplaats.

In de tijd dat crematies in opkomst waren, kwam Bram Middelhoek - een van de grondleggers van EGM architecten - met dit

compacte ontwerp: tot op heden het enige ronde aulacomplex in ons land. De routing in het pand is uitgekend en vormt een logisch geheel met de strooivelden en zerkenlanen die zich erachter uitstrekken.

Accoya

Tegenover deze witte blikvanger staat een klein plectrumvormig kantoor van EGM architecten Victor de Leeuw en John Mol. Op de buitenmuur van verticale latten in

Accoya-hout staat een rand van glas onder het mos-sedumdak, dat ter hoogte van de entree ver uitkraagt en een natuurlijke luifel vormt. Dit duurzame kantoor uit 2012 biedt onderdak aan het personeel van De Essenhof. Zij vertrokken uit het aulacomplex waar hun behuizing uit haar voegen knapte. Het onbehandelde hout en de kleurschakering van subtiele aardetinten en groen komt in de interieurs van beide panden terug en smeedt ze gevoelsmatig aaneen.

Achter dit smaakvolle ensemble strekken zich de velden van de historische begraafplaats uit. De Essenhof heeft een gevarieerd parkachtig landschap, dat zijn oorsprong vindt in een boomgaard. De gemeente Dordrecht kocht de grond in 1829, nadat zij had verordonneerd dat overledenen niet langer rond de kerken in de binnenstad begraven mochten worden. De Essenhof werd de eerste algemene begraafplaats van de stad. Het historische gedeelte heeft intussen de status van rijksmonument.

Milieueisen

Hoewel de nieuwbouw - die EGM realiseerde - het gebrek aan ruimte voor het personeel oploste, komt de bouw hiervan voort uit een heel ander probleem: de aangescherpte milieueisen voor de uitstoot van vervuilende stoffen door

crematoria. Dit betekende de plaatsing van emissiebeperkende filterinstallaties op de bestaande twee crematieovens in de kelder van de aula.. Deze installaties zijn echter zo groot, dat er in de kelder geen ruimte voor was.

Directeur van de Essenhof Pauline Harmsen diende bij het gemeentebestuur een masterplan in voor de hele begraafplaats. "Zo konden we meerdere knelpunten aanpakken. Het aantal crematies heeft in de jaren negentig een grote vlucht genomen, dus was uitbreiding van onze faciliteiten noodzakelijk. Daarnaast vroeg de toegenomen variëteit in uitvaarten om flexibele dienstverlening. Die konden we in het bestaande gebouw niet langer adequaat bieden. De voorzieningen waren verouderd en wij hebben nu veel meer personeel dan een jaar of twintig geleden."

Voor de planvorming nam de Essenhof EGM in de arm, met Jaap van Nes als projectcoördinator. Hij stelde het

'Dankzij het vertrouwen zagen we dit als bijzondere opgave'

Het publieksgebouw met het historische aulacomplex vormen een geheel: oud en nieuw met elkaar verbonden.

De aula met kleurschakeringen van subtiele aardetinten en groen straalt rust uit en eist nergens de aandacht op.

verbouwingsplan op waarbij de aula opnieuw als spil gold. “De ronde plattegrond is een ijzersterk ontwerp. We hebben het crematoriumgedeelte naar de begane grond verplaatst en een nieuwe routing gecreëerd zonder de basisindeling aan te tasten.” Architect John Mol ontwierp een uitbouw voor het crematorium, die ook plaats biedt aan de nieuwe milieu-installatie. “Daarnaast heb ik gezorgd voor een apart systeem om restwarmte van de oven op te slaan in warm water. De warmtevaten staan in de kelder waar ruimte vrijkwam doordat het crematorium naar de begane grond verplaatst werd. En met het water verwarmen we gebouwen op De Essenhof. Deze begraafplaats is dus energieneutraal”, aldus Mol. De uitbouw voor het nieuwe crematorium steekt als onopvallend doosje uit de gevel. Van binnen is de aula heringericht met de moderne infrastructuur en een aangepaste indeling. De kleurstelling en inrichting zijn dienend. “Zij eisen nergens de aandacht op”, vindt Harmsen. “Dat toont de kracht aan van beide ontwerpen en van EGM als bureau. Kijk naar de dwingende vorm van de aula, afgestemd op de directe omgeving. Het is fantastisch te zien hoeveel we hebben bereikt binnen het oorspronkelijke concept van dat pand. Het is nooit ontworpen op 1500 uitvaarten per jaar, maar kan dit na deze ingreep wel aan. Een indrukwekkend voorbeeld van duurzaamheid dat een 26 jaar oud pand zo veel potentie in zich heeft dat het relatief eenvoudig weer *up-to-date* gemaakt kon worden.”

Rust en orde

De indeling van De Essenhof heeft voor Harmsen aan kracht en helderheid gewonnen door de komst van het nieuwe publiekskantoor. “De verschillende taken in ons werk zijn uit elkaar gehaald. Zo is het aulacomplex nu

specifiek voor de uitvaart ingericht. De ondersteunende en publieksfuncties zijn in de nieuwbouw ondergebracht. Zo hebben we iedereen meer ruimte gegeven. EGM heeft met haar ontwerp rust en orde gebracht, voor het personeel en voor de bezoekers.”

Daar komt bij dat het nieuwe kantoor buitengewoon duurzaam is. Zo is het energieneutraal in de temperatuurregeling. “Eigenlijk is alles aan het gebouw duurzaam. Het pand is zeer licht gebouwd”, stelt Mol trots. “Zo is Accoya-hout, houtskeletbouw, isolatie en glas gebruikt in de gevels. De warmteweerstand voor thermische isolatie, ofwel de Rc-waarde, ligt op 5; veel hoger dan het vereiste minimum van 3,5. Het mos-sedum dak voert het regenwater geleidelijk af, zodat dit geloosd kan worden op het maaiveld in plaats van op het riool. Aan de binnenzijde zijn minuscule buisjes in de stucwanden verwerkt om de vertrekken heel regelmatig en aangenaam te verwarmen. Hierdoor zijn nergens radiatoren nodig. Via solar tubes, speciale lichtkoepels in het dak, straalt het daglicht naar binnen, waardoor de noodzaak voor kunstlicht beperkt blijft. Koudebruggen als entrees en ramen zijn voorzien van speciale kunststof onderbrekingen, waardoor warmteverlies geminimaliseerd wordt. En alle toegepaste materialen zijn onderhoudsarm, zodat ook in de exploitatiekosten een grote bezuiniging te realiseren is.”

Nieuw hoofdstuk

Bouwen voor begraafplaatsen is bouwen met het hoogste respect voor de omgeving. “De nabestaanden moeten hier hun verdriet ruimte kunnen geven. Het gebouw moet dienend zijn en een warm welkom gevoel geven. Dit heeft EGM goed begrepen, ze heeft een prachtig nieuw hoofdstuk toegevoegd aan deze historische plek”, vindt Harmsen.

Bescheiden voegt Mol eraan toe dat het succes van deze opdracht mede te danken was aan de prettige samenwerking met Harmsen. “Dankzij een betrokken opdrachtgever die ons veel vertrouwen gaf, zagen we dit niet als werk maar als een bijzondere opgave. Helemaal omdat we de kans kregen De Essenhof als totaalpakket te realiseren. Naast de aula en de nieuwbouw hebben we ook een deel van het gebied tussen die twee panden ingericht. We hebben een bijdrage geleverd bij het opnieuw inrichten van het terrein en de tuin, de bewegwijzering is van onze hand en zelfs voor de nieuwe toegangspoort mochten we het ontwerp leveren. Daardoor konden we een afgewogen totaalconcept maken; een kans die je niet vaak krijgt.”

‘Eigenlijk is alles aan het gebouw duurzaam’